

Az Óbudai Gázfogadótól a Boázó Dagi Fadugóig

Baranyai Kata, Veres Zsuzsanna

Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem, Építészmérnöki kar

Építészmérnöki osztatlan képzés, tervezői specializáció, 5. évfolyam

Kemes Balázs DLA

A modern hagyatékok körül keringő konfliktushelyzet.

Jelenleg a nosztalgia és a progresszió, vagyis a visszavágyódás és az előrehaladás közötti őrlődés időszakát éljük. A történelemhez való viszony, a történelmi muníció kérdése egy olyan problémakör, amellyel az élet különböző területein – többek között az építészetben is – nap, mint nap szembesülhetünk. Ma Magyarország társadalmának, Közép-Európa több országához hasonlóan súlyos dilemmát jelent a szocializmus időszakának feldolgozása és a letűnt kor történelmi emlékezete. Az épületek megítélése túlmutat a „kinek tetszik, kinek nem, ki szereti, ki nem“ kérdéseken. Sokak számára a kor hagyatékai a diktatúra és az elnyomás lenyomataiként, szimbólumaiként jelennek meg. A korábbi rendszer értékeinek elutasítása miatt – a modern építészet szocialista ideológiákkal történő összeolvasztása révén – a modern épített örökség is sok esetben negatív megítélés alá kerül. A totalitárius ideológiák korában született objektumok stigmatizált termékekké válnak, és a népesség egy részében negatív emlékeket idéznek elő, egy elfeledni kívánt kor produktumait jelentik csupán.

A valóság azonban ennél jóval árnyaltabb, amit jól mutat a második világháború után kialakult lakhatási válság esete. Az ipar által felkínált munkalehetőség reményében egyre többen érkeztek a fejlődő és újjáépülő fővárosba, melynek következtében a fennálló lakáshiány újra aktuálissá vált és fokozottan előtérbe került. A budapesti lakóházak jelentős része megrongálódott, vagy teljesen megsemmisült a háborúban, emiatt sokan lepusztult lakásokba, nyomornegyedekbe kényszerültek. A megoldást a gyors, jó minőségű, de alacsony költségvetésű tömeges lakásépítés jelenthette volna, azonban a Rákosi-korszakban nem igazán vettek tudomást a problémáról, ami tovább nehezítette a lakáskérdést. Ezen felül a szovjet megszállás idején állami tervezőirodákba kényszerített építészeknek kötelezővé tették a szocreál stílus követését, így ha létre is jött néhány lakótelep ebben a szellemben, építésük hosszadalmas és költséges volt. A változás csak Sztálin halála után vette kezdetét, amikor is az építészek nagyobb mozgásteret kaptak, így megindulhatott a tömeges lakásépítés. A cél az volt, hogy olyan típusú házakat tervezzenek, amelyek sok férőhelyet biztosítanak, valamint gyorsan, olcsón és egyszerű technológiával fel lehet építeni. A panelépítési láz mellett így jött létre a Kiss Albert és Pomsár János által tervezett beépítés, az Óbudai Kísérleti Lakótelep is, amely megítélésekor megfigyelhetünk róla, hogy bár mostoha korszakban épült, alapvetően jó szándékkal, és megfelelő igényességgel közelítette meg a lakhatási problémát.

A másik oldalon az épített örökségek felértékelődésének globális folyamatát tapasztalhatjuk. Egyre többen nyúlnak vissza régebbi korok emlékeihez és próbálják meg beemelni őket a köztudatba. A társadalom ezen része úgy tekint a rendszerváltás előtti időkből ránkmaradt reliktumokra, mint megvédendő értékekre. Fontosnak tartják, hogy hitelesek maradjunk, ne használjuk el a környezetünket, és igyekezzünk megvédeni a kollektív emlékezetet a széteséstől, hiszen a modern örökségek is a kultúránk szerves részét képezik.

Az „Umojenie“ kifejezés a lengyel származású Jacek Purlch-tól származik, amely magyarra fordítva annyit tesz: „a korábbi ellenséged örökségét tedd a sajátoddá“.

Véleménye szerint akkor juthatunk tovább a fentebb tárgyalt nehézségeken, ha a tolerancián túl ki tudjuk tágítani a világnézetünket. Ahhoz, hogy fel tudjuk dolgozni a disszonáns korszak negatív emlékeit, nem szükséges egyetértенünk a korábbi rezsim nézeteivel, azonban máshogy kell tekintenünk a múltban létrejött, és a mai napig velünk élő hagyatékokra. A változáshoz érett nemzetre van szükség.

Ám ahelyett, hogy a különböző nézeteket valló oldalak a konfliktus elsimításával foglalkoznának, egyre élesedni látszanak az ellentétek.

Szeretnénk a környéken élőkkel párbeszédet kezdeményezni, hogy ők is részeseivé váljanak a modern építészetről szóló elmélkedésnek. Ma a környezetünkben lévő változások egyre gyorsabb ütemben zajlanak. Bár mindez a szemünk láttára történik, figyelmünkkel napról napra végig tudjuk kísérni az átalakulás folyamatát, mégis sokszor olyan távolinak, hatáskörünkön kívülinek érezhetjük őket. A közvetlen közelünkben lejátszódó, de tőlünk függetlennek vélt folyamatok a bizonytalanság, esetlegesség és kiszolgáltatottság érzetét keltik, csupán csak elfogadni és elviselni tudjuk a változást. Alapvető emberi igényünk, hogy rendelkezessünk környezetünk felett, szabadon formálhassuk, alakíthassuk a minket körülvevő tereket. Akkor érezzük egy helyen otthon magunkat, ha azt tapasztaljuk, hogy mi is hatással vagyunk alakulására. A témával kapcsolatban tudományos írások is születtek, Lefebvre arról írt, hogy a tér társadalmi konstrukció, Bugovics szerint pedig a területfejlesztésnek nem csak a térre, hanem a társadalomra is koncentrálnia kell. Ebből kifolyólag amennyiben egy terület fejlesztése az ott élők igényeitől eltérő módon történik, a

lakosok elidegenedhetnek a területtől, nem érezhetik azt sajátjuknak, és nem tekintik saját otthonuknak.

Egy olyan platform létrehozására szeretnénk kísérletet tenni, ahol létre tud jönni egy megértésen alapuló együttműködés. Szükségét éreztük annak, hogy a modern épített örökségről szóló diskurzus számára egy önálló kommunikációs platformot hozzunk létre, ami egyben gyűjtőhelyként is szolgál az épületekről már korábban publikált írásoknak, képeknek, videóknak. A Boázó Dagi Fadugó a humor és a színes grafikai eszközök segítségével sok emberhez el tud érni, nagyobb közösséget meg tud szólítani, és be tud vonni a közös gondolkodásba, könnyebben értelmezhetővé és befogadhatóvá teszi a témát. A közösség szélesebb körű bevonása reményeink szerint ki tudja zökkenteni az embereket a kezdeti berögződéseikből, hogy nyitottabbak legyenek más nézetekre is.

Egyre több területen fogalmazódik meg az igény, hogy ne csak a szakmai, hanem a használói közeg is részesévé váljon a diskurzusnak. Azonban nem építésként sokszor nehéz megfogalmazni, hogy mi is tetszene. A honlapra látogatónak lehetősége lenne arra, hogy a szavakon túl könnyed hangvétellű, játékos formában is kifejezze gondolatait az adott témával kapcsolatban. Az oldal tehát egyfajta élmény alapot nyújtana, ahol személyes kötődés tud kialakulni, és szóhoz juthatnak azok is, akik nem vesznek részt kommentháborúban.

A felületet könnyen átláthatóra, kényelmesen kezelhetőre terveztük, kevés kattintással el lehet érni a legfontosabb információkat, így a technológia vívmányait kevésbé ismerő, de a téma iránt érdeklődő közönség is gond nélkül be tud kapcsolódni a beszélgetésbe. A Fadugó a kommunikáció mellett edukációs platformként is szolgálna, ahol a modern építészeté a főszerep, és ahol a korban született, különböző sorsra jutó épületekkel lehet szakirodalmon és rendezvényeken keresztül megismerkedni. Ezzel segítenénk, hogy az értelmezés síkja közel azonos lehessen a szakma és a laikusok között. Az oldal egy kísérlet is arra, hogy az ilyen és ehhez hasonló kezdeményezések milyen lokális válaszok és reakciók születését indukálják.